

سرشناسه	: آلن کدوالادر Allan cadwalledar دیوید گانیه Daviad Gagnè
عنوان و نام پدیدآورنده	مفاهیم شنکر در آنالیز موسیقی تونال / ترجمه محسن الهامیان؛ ویراستار طاهره ایرانی
مشخصات ناشر	: دانشگاه هنر
مشخصات ظاهری	: ۱ جلد
شابک	۹۷۸-۹۶۴-۶۲۱۸-۹۴-۹
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
یادداشت	: عنوان اصلی 1990 of tonal music a schenkerin approach analysis
موضوع	: هارمونی
شناسه افزوده	: الهامیان، محسن، ۱۳۲۷
شناسه افزوده	: ایرانی، طاهره، ۱۳۱۳ - ویراستار
شناسه افزوده	: دانشگاه هنر
رده‌بندی کنگره	MT6 ۱۳۹۵: ۴/ک
رده‌بندی دیویی	: ۷۸۱
شماره کتابشناسی ملی	۱۸۵۹ ۲۵۴

عنوان: مفاهیم شنکر در آنالیز موسیقی تونال

مؤلفان: آلن کدوالادر - دیوید گانیه

مترجم: محسن الهامیان

ناشر: دانشگاه هنر

تاریخ انتشار ۱۳۹۱

لیتوگرافی: ۱۲۸

چاپ و صحافی: مائده

شمارگان: ۱۵۰۰

طراح جلد: علیرضا دهقان

نوبت چاپ: اول

قیمت: ۹۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۶۲۱۸-۹۴-۹

کلیه حقوق این اثر برای دانشگاه هنر محفوظ است

نشانی: تهران، خیابان حافظ، خیابان سرهنگ سخایی، بین تقاطع

سی تیر و فردوسی، شماره ۵۸، دانشگاه هنر، تلفن: ۶۶۷۲۵۶۸۲

شورای تخصصی انتشارات

دکتر کامران افشار مهاجر، دکتر ناصر برک پور، دکتر احمد تندی، دکتر محمدرضا حسنائی، دکتر شهاب الدین عادل، دکتر محمدرضا آزاده فر

کمیته انتشارات

محمد حسن اثباتی (مدیر انتشارات)، فرهاد معماری (مدیر اجرایی)، محمد علی شافعی (مدیر تولید)، فریبا حیدری (امور اداری)

مفاهیم شنکر در آنالیز موسیقی تونال

ترجمه محسن الهامیان

ویراستار طاهره ایرانی

ناشر: دانشگاه هنر

تهران ۱۳۹۱

مقدمه ناشر

هنر ودیعه ای الهی است که خداوند در جان هنرمند قرارداده و اوست که خود، اولین و آخرین هنرمند است. همو که آفرین گفت به خود که خلق کرد انسان را و به دستش قلم داد. طبعاً تعریف هنر از زبان آدمی بسیار نارسا تر است از آفرینش آن، ولی همین نارسا هم تاکنون ناگفته و کم گفته مانده است. از این رو لازم بوده و هست که در این راستا هر چند ساده و مقدماتی، سخن گفت و شروع کرد. به نظر می رسد که بهتر است سخن گفتن در باب هنر از زبان هنرمند و هنرپرور باشد که آنچه دارد در تعامل با این امانت الهی به دست آورده است و تمام آنچه را که یافته دوباره به پای همین درخت تناور ریخته. حتما جایگاه هنرمندان متعهد و صاحب نظر دانشگاهی در این خصوص بسیار ویژه است زیرا که لزوم نگرش آکادمیک در حیطه آموزش و پژوهش هنر بر کسی پوشیده نیست. در همین راستا دانشگاه هنر به عنوان یکی از مهمترین مراکز تجمع استادان و صاحب نظران هنر در ایران و منطقه، وظیفه دارد تا با بهره گیری از سرمایه های درونی و استقبال از نظرها و تحقیقات دیگر دست اندرکاران هنر، چراغ راهی باشد در جهت اعتلای هنر و هنرمند. تبیین آنچه بوده ایم و چیزی که هستیم و معرفی آن به جهان و تعیین آنچه باید باشیم.

به علت گستردگی حوزه های متأثر از هنر و عوامل تأثیر گذار در آن، نمی توان فرمول خاصی برای مواجهه با مقوله ها و پژوهش های هنری تعریف کرد اما حرکت در جهت نیل به چهارچوب های مشخص و واضح برای هنر می تواند اولین قدم باشد. ما در این راه قدم برمی داریم و دست دوستی و همراهی شما را می فشاریم.

محمدرضا حسنائی

معاون پژوهشی

فهرست مطالب

یادداشت مترجم ۹

مقدمه

قسمت اول. اصول پایه‌ای

۱. مقدمه ۱۱
- بتهوون، سونات پیانو، اپوس ۲ نمره ۱، موومان اول ۱۸
۲. ملودی و کنترپوان ۳۳
- ملودی ۳۳
- کنترپوان ۴۷
- آنالیزی ساده ۶۴
۳. خطوط باس و ساختار هارمونیک ۷۳
- گسترش هارمونی تونیک ۷۴
- هارمونی‌های میانی ۸۱
- هارمونی دومینانت و کادانس‌ها ۸۴
- متن‌های بلندتر ۸۸
- گسترش آکورد: خلاصه ۱۰۱
۴. تکنیک‌های خطی ۱۱۱
- پیشرفت خطی ۱۱۱
- الگوهای فاصله‌ای خطی ۱۲۷
- تُن‌های پهلویی (برودری) ۱۴۱

۵. ساختار تونال ۱۴۷

نمادهای نت نویسی ۱۴۸

ساختار تونال و اورزاتر ۱۵۷

آرپژنوازی باس ۱۶۷

خط بنیادین ۱۶۷

سطح ساختاری ۱۶۹

۶. تکنیک‌های گسترش ملودیک ۱۷۳

صعود آغازین ۱۷۳

صعود آرپژی ۱۷۶

آشکارسازی ۱۸۰

حرکت به صدای میانی ۱۸۴

حرکت از یک صدای میانی ۱۶۸

تعویض صدا ۱۸۸

کشیده شدن (انتقال) رژیستر ۱۹۲

انتقال رژیستر به پایین و به بالا ۱۹۳

جفت شدن ۱۹۶

چیدمان بالا ۱۹۸

بالا رسیدن ۲۰۱

تُن پوشاننده ۲۰۴

جانشینی ۲۰۴

فریزین ۲ ۲۰۷

۷. چند تزیین اصلی در ساختارهای بنیادین ۲۱۱

موزار، سونات پیاو، K.283، موومان ۱، میزان‌های ۱۶-۱ ۲۱۲

بتهوون، سونات پیاو، اپوس ۱۴، نمره ۱، موومان II، میزان‌های ۱۶-۱ ۲۲۰

۲۲۸		بتهوون، سونات پیانو، اپوس ۲ نمره ۱، موومان II، میزان‌های ۸-۱
۲۳۷		بتهوون، سونات پیانو، اپوس ۱۰ نمره ۱، موومان II، میزان‌های ۱۶-۱
۲۴۶		موزار، کنسرتو پیانو، K.488، موومان II، میزان‌های ۱۲-۱
۲۵۳		مندلسون، آوازهای بدون کلام، اپوس ۸۵ نمره ۱ میزان‌های ۱۷-۱
۲۵۹		نکاتی برای دوره کردن

قسمت دوم. کاربردهای آنالیزی ۲۶۳

۲۶۹		۸. فرم‌های تک قسمتی
۲۶۹		باخ، پرلود در C ماژور (WTCI)
۲۷۶		شوبرت "Wandrer's Nachtlid"
۲۸۸		شومان "Lib'liebchen"
۲۹۷		۹. فرم‌های دوتایی
۲۹۸		هایدن، سونات پیانو، Hob. XVI/43، منوئه ۲
۳۰۵		موزار، سنفونی نمره ۳۵، K.488، تریو
۳۱۱		باخ، سونات فلووت نمره ۲، منوئه ۱
۳۱۵		گِریلی، سونات ویولون، اپوس ۵ نمره ۱۰، گاووت
۳۱۸		باخ سوئیت فرانسوی، نمره ۶، منوئه
۳۲۶		چند الگوی تونال دارای کاراکتر
۳۳۳		۱۰. فرم‌های سه‌تایی و روندو
۳۳۴		بتهوون، باگاتل، اپوس ۱۱۹ نمره ۱
۳۴۷		مندلسون، آوازهای بدون کلام، اپوس ۶۲ نمره ۱
۳۶۱		شوبرت، مومنت موزیکال اپوس ۹۴، نمره ۲
۳۸۲		هایدن، سونات پیانو، Hob. XVI/37، موومان III

چند ویژگی الگوهای تونال	۳۹۰
۱۱. اصل سونات	۳۹۹
کلمنتی، سوناتین اپوس ۳۶ نمره ۱، موومان ۱	۴۰۲
بتهوون، سونات پیانو، اپوس ۴۹ نمره ۲، موومان ۱	۴۱۰
موزار، سونات پیانو K.457، موومان ۱	۴۳۱
۱۲. چشم‌انداز تئوریکال از ساختار تونال	۴۶۹
مقدمه	۴۶۹
مطلب بیشتر در مورد اورزاتز	۴۷۱
انبساط تونال و فرم‌های موزیکال	۴۷۷
کادانس‌های کمکی	۴۸۸
مطالب بیشتری در مورد قطع	۴۹۲
انبساط متریكال	۴۹۳
عناصر کروماتیک	۴۹۵
آمیختن در خط بنیادین	۴۹۵
کروماتیسیم و مهارهای گسترشی	۴۹۷
آمیختگی و مقیاس وسیع طرح‌ها	۵۰۳
یادداشت‌ها	۵۰۷

یادداشت مترجم

سپاس آفریدگار را که این فرصت را به من داد تا ترجمه کتاب مفاهیم شنکر را به دانشجویان و علاقمندان موسیقی تقدیم کنم. تئوری شنکر بیش از پنجاه سال است به عنوان نگرشی جدید به موسیقی تونال و آنالیز آن، در مراکز آموزش موسیقی اروپا و امریکا مورد استفاده گسترده‌ای پیدا کرده است، چون نظرات شنکر تأثیر عمیق پداگوژیکی در امر آموزش موسیقی در دوره‌های بالای آموزشی دارد ولی متأسفانه دانشجویان دوره ارشد آهنگسازی نه تنها با این مفاهیم آشنا نیستند که برای عده‌ای از آنها حتی نام هانریش شنکر ناشناخته است و نیز حتی برای بعضی از اساتید ما.

امید است این ترجمه بتواند راه‌گشای کلاس‌های آهنگسازی ما باشد و آموزش در کلاس‌های آهنگسازی محدود به آن نباشد که استاد به شاگرد بگوید برو یک چیزی بنویس و بیاور (همان طور که به خود من گفته شد) بدون آن که گفته شود برای نوشتن یک قطعه موسیقی چگونه باید فکر کرد، چگونه باید طرح‌ها را زد و چگونه نوشت آن هم زمانی که همه درس‌های تئوریک (هارمونی، کنترپوان، فوگ، هارمونی پراتیک، فرم، ارکستراسیون، آنالیز...) به طور کامل آموخته شده باشد.

امیدوارم روزی برسد که در کلاس‌های موسیقی و آهنگسازی ما به جای دور زدن همه این درس‌ها و پرداختن به موسیقی مدرن یک شیوه آموزش سنتی پای بگیرد و بعد از گذراندن دقیق این دوره‌ها و نوشتن پایان‌نامه‌ای در سبکی کلاسیک و مدرسه‌ای آهنگساز اگر خواست با آگاهی از آنچه که در آموزشی کلاسیک فراگرفته به اکتشاف در سرزمین موسیقی مدرن بپردازد.

مقدمه

هانریش شنکر، پژوهشگر، منتقد، موسیقیدان، تئورسین، آنالیزگر و پداگوگ، زندگی موسیقایی خود را با تنوع بسیاری به سر برد. در ۱۸۶۸ در گالیچا (امروز در اُکراین غربی قرار دارد) متولد شد، از دوران کودکی برای فراگیری پیانو نبوغ زیادی از خود نشان داد. در دهه ۱۸۸۰ در کنسرواتوار وین مشغول به تحصیل شد و درجه دکترا در الهیات را از دانشگاه اخذ کرد. او در ابتدای زندگی هنری خود به عنوان پیانیست، رهبر، ویراستار و آهنگساز مشغول بود. کمپوزیسیون‌های او توجه برامس و بوسونی را به خود جلب کرد و مقالات انتقادی او در گاه‌نامه‌های زیادی منتشر شد. ولی نگاه او به کاراکتر و ساختار موسیقی تونال او را یکی از مهم‌ترین تئوریسین‌های موسیقی در این قرن و قرن‌های قبل کرد و نظرات او تأثیر عمیقی بر پداگوژی و آموزش تئوری موسیقی در امریکا و دیگر کشورها گذارد.

ناراضی از افکار موزیکال و پداگوژی تئوری موسیقی در دوران خود، شنکر شروع به کار روی یک سری کارهای تئوریک با عنوان *Neue musikalische Theorien und Phantasien* (تئوری جدید موزیکال و فانتزی) کرد. اولین بخش از این سری *Harmonielehre* (هارمونی) در ۱۹۰۶ به چاپ رسید. بخش دوم *Kontrapunkt* (کنترپوان) در دو مجلد در ۱۹۱۰ و ۱۹۲۲ به چاپ رسید. با وجودی که شنکر کار روی *Der freie Satz* (کمپوزیسیون آزاد) را شروع کرده بود، این فکر را داشت که کنترپوان را به پایان برساند، آن را در باقیمانده عمر خود ادامه و رشد داد. این کار بعد از مرگ او در

۱۹۳۵ چاپ شد (برای فهرست کاملی از آثار تئوریک‌ی چاپ شده و ترجمه شده [به انگلیسی] کتابنامه را ببینید).

این کتاب قصد دارد معرفی‌ای از کار شنکر به عمل آورد. بنابراین به دانش دوره قبل نمی‌پردازد و همه منظرهای وسیع مطالعاتی را نمی‌پوشاند. فرض بر این است که مخاطبین کتاب زمینه تحصیلی بالا در موسیقی دارند یا دانشجویانی هستند که در سال بعد یا دو سال بعد در رشته موسیقی فارغ‌التحصیل می‌شوند. کتاب برحسب تأکیدی که به هر فصل داده، می‌تواند در طول یک ترم یا دو ترم آموزش داده شود. مقدار تکالیف درسی و کار پوشش دهنده و مطالعات اضافی برای پیشرفت، در کتابنامه تعیین شده است.

مطالعه آنالیز شنکر، نیاز به دانش هارمونی تونال دارد که جزو برنامه درسی چهار ترم اول در بسیاری از کالج‌ها و دانشکده‌های موسیقی است. آشنایی با کنترپوان - به ویژه اصول در انواع کنترپوان - برای مفاهیم شنکر، اساسی است. به علاوه آشنایی با مقوله فرم‌های موزیکال (دوتایی، سه تایی و غیره) مطالعه آنالیز شنکر را آسان‌تر خواهد کرد.

تئوری شنکر مربوط به موسیقی تونال است، بعضی پژوهشگران از آن برای استخراج موسیقی قرون میانه، رنسانس و موسیقی قرن بیستم با تغییر نظرگاه‌های شنکر استفاده کرده‌اند. ضمن آن که این پژوهش‌ها جالب و قابل تقدیر است، این مطالعات در ورای چهارچوب یک متن مقدماتی است. ایده‌های شنکر توسط پژوهشگران جدید برای استخراج در جزئیات بیشتری از ماهیت ریتم و فرم به کار رفته است. بسیاری از این تحقیقات توسط خود شنکر در ایده‌هایش روی موضوعاتی پدیدار گشت که در اغلب موارد ابتدایی و در حوزه محدودتری نسبت به درک او از ساختار هارمونی و کنترپوان می‌باشد. با این وجود، قسمت دوم کتاب ما به دسته‌بندی صوری مربوط است که با فرم و ریتم به عنوان سرفصلی مجزا در متنی محدود برخورد شده است. هدف ما، معرفی بنیادی‌ترین اصول هارمونیک و کنترپوانتال از موسیقی تونال است.

آنالیزهای شنکر به صورتی سنتی با پی‌گیری مداوم، یعنی فراگیری با انجام آنالیزهای زیاد، آموخته می‌شود. شنکر شخصاً بعد از سال‌ها آنالیز، ژرف‌ترین اصول قیاسی تئوریک خود را کشف کرد. ما هم این شیوه را به کار می‌گیریم و با فصل‌هایی که به اصول بنیادین اختصاص یافته مراحل آنالیز جمله‌ها، جمله‌ها در ترکیب و بالاخره تا موومان کامل پیش

می‌رویم. مقررات شناخته شده تئوری شنکر با آنالیزهای خاص از قطعات موسیقی گسترش می‌یابد، این روش تحول در کار شنکر را هم‌سو می‌کند.

با وجود اهمیت زیاد کمپوزیسیون آزاد، کار آخر شنکر، این اثر برای دانشجویان تازه وارد، مشکلات سبک و محتوایی بسیاری ایجاد می‌کند. بسیاری از مفسران ذکر کرده‌اند که از نظر تئوریک به نظر می‌رسد، سازماندهی رساله شنکر - از پس زمینه به زمینه وسط و پیش زمینه - خیلی هم مفاهیم درخور و سلسله مراتب پداگوژیک برای تازه‌کارها ارائه نمی‌کند. توصیه می‌کنیم که مدرسين عبارت‌های مناسب از کمپوزیسیون آزاد را انتخاب کنند که با موضوع یا تکنیک مورد بحث در رابطه باشد. این مطالب می‌تواند به صورت تکلیف درسی داده شده یا در کلاس خوانده و توضیح داده شود. هر چند کمپوزیسیون آزاد می‌تواند در برهه‌ای از زمان نامفهوم باشد و اغلب برای کسانی که با نوشته‌های اولیه شنکر آشنا نیستند برای یادگیری مشکل است، این رساله بزرگ تئوریک نگاهی پر ارزش به موسیقی تونال برای کسانی دارد که با صبر و حوصله آن را مطالعه می‌کنند.

عقیده داریم که بهترین ادبیات برای کار مقدماتی متعلق به دوران رفیع کلاسیک است، هر چند که نمونه‌هایی هم از دوران باروک و رومانتيك اضافه کرده‌ایم. کوشش شده تا آنجا که ممکن است با تهیه نمودار، موسیقی را به طور واقعی عرضه کنیم. اگر قرار است این روش برای فصل‌های بعد قابل استفاده باشد، لازم است به استادان و دانشجویان متذکر شویم وقتی نموداری را مطالعه می‌کنند، همیشه به نت موسیقی مراجعه کنند. توصیه می‌کنیم که خوانندگان به ادیسیون‌های معتبر مراجعه کنند که اغلب در بیشتر کتابخانه‌های موسیقی موجود است. برای سونات‌های پیانوی بتهوون، ویرایش شنکر توصیه می‌شود که توسط انتشارات داور Dover منتشر شده است. سونات‌های پیانوی موزار در ادیسیونی توسط تئودور پرسر Theodore Presser (ویرایش ناتان برودر Nathan Broder) از روی دست‌خط و چاپ‌های اولیه تهیه شده است. بعضی از نمودارهای ما را می‌توانید در اثر عالی شارل بورکهارت *Anthology for musical Analysis* (گلچین برای آنالیزهای موسیقی) (چاپ چهارم و پنجم) پیدا کنید، تمام نمودارها در گلچین او به صورت وفادارانه - ای از آثار آهنگسازان تهیه شده است.

تمریناتی درجه‌بندی شده (از آسان به مشکل) برای فصل‌های ۲ تا ۱۱ تهیه شده است، توصیه می‌کنیم دانشجویان قبل از اقدام به حل، هر یک از نمونه‌ها را بنوازند یا به اجرایی از آن گوش کنند. آنالیز یک اثر موزیکال نباید بر اساس تنها یک تفسیر بصری از نت موسیقی به عمل آید بلکه باید بر اساس صدایی باشد که از موسیقی شنیده می‌شود. می‌توان در ابتدا آن را روی پیانو نواخت یا به ضبطی از آن گوش کرد، ولی ایده‌آل آن است که در خاطر سپرده شده و با گوش جان شنیده شود.

ادوارد لوفر Edward Laufer می‌گوید «آنالیز پایان کار نیست، حاصل آن در کی غنی‌تر و روشن‌تر در موسیقی است که برای اجرا، امری لازم و حیاتی است. یک آنالیز اولیه از هدایت صدای شنکری، ساختار هارمونیک / کنترپوانتیک یک کمپوزیسیون را آشکار می‌کند، ولی چنین آنالیزی به معنی کامل بودن نیست. منظرهای ریتم، بافت و فرم برای درک بیشتری از یک قطعه باید مورد توجه قرار گیرد. نمودار آنالیزی، می‌تواند پایه‌ای برای تزیین کاری این ابعاد موسیقی تونال باشد. این برخورد کل نگر بر توانایی دانشجویان در شناخت ساختار موزیکال و طراحی در سطح جانبی از رویه موسیقی افزوده و آگاهی او را از ماهیت و ارتباطات وسیع‌تر وحدت ساختاری، بیشتر می‌کند. (سطوح بالاتر ساختار شاید بلافاصله قابل رویت نباشد، مثل ساختار عمیق‌تر در زبان و ادبیات، آنها به راهنمایی و شکل دادن موسیقی برای شنیدن کمک می‌کنند.) فرض بر آن است که دانشجو هیچ اطلاعی از شیوه نوشتن نمودار ندارد. در فصول اولیه بعضی شکل‌های نگارش را به تدریج معرفی می‌کنیم و به طور غیر رسمی صحبت‌های کامل‌تر در مورد نمادهای نمودار را تا آغاز فصل پنجم به عقب می‌اندازیم.